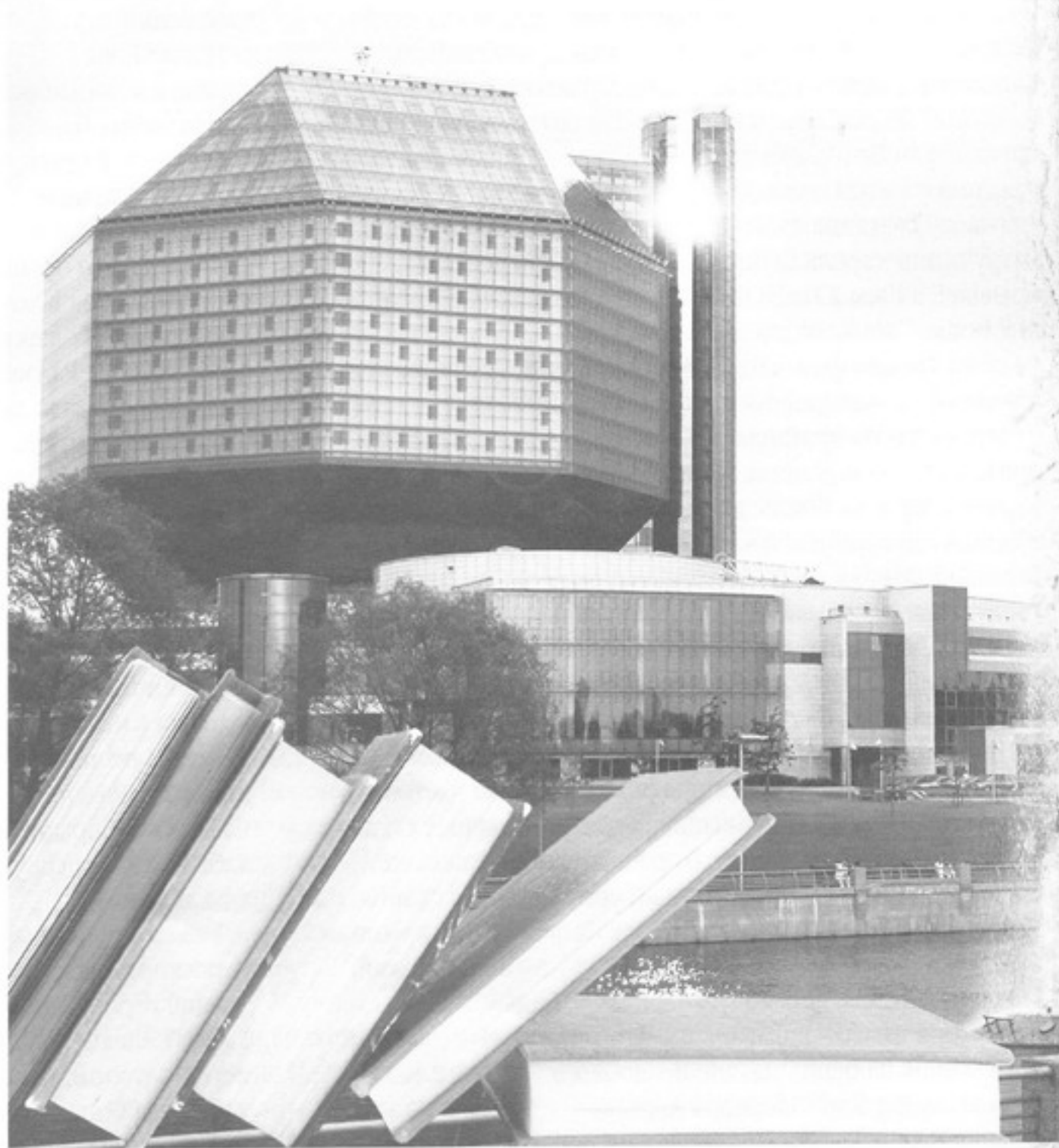

Зачараваная кнігай

29 снежня 1896 года, 105 гадоў назад, нарадзілася Юлія Іосіфаўна Бібіла, беларускі бібліёграф, адна са стваральніц Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Супрацоўнікі Саратаўскай універсітэцкай бібліятэкі адразу заўважылі адсутнасць новай супрацоўніцы Юліі Бібілы, якая – і года не прайшло – пераехала ў іх горад разам з маці. У абедзенны перапынак калегі ўжо шэптам перадавалі навіну: Юлію Іосіфаўну арыштавалі. Хто яго ведае, якія варожыя справы лічыліся за ёю? І чаму толькі яны раней не праявілі насцярожанасці – без дай прычыны людзі сталага ўзросту не кідаюцца з аднаго месца жыхарства на другое!

Так, бібліятэкарка Юлія Бібіла ў 1937 годзе пакінула Мінск. Бо многія з тых, каго яна ведала і з кім займалася адной справай, на той час былі ўжо арыштаваны. Бо саму яе раптоўна пазбавілі пасады загадчыцы беларускага аддзела Дзяржаўнай бібліятэкі. Але нічога варожага не задумвала няшчасная жанчына супраць савецкай улады. Саратаўскія органы так і не здолелі знайсці зачэпкі, каб падвесці яе пад прысуд. Праз паўгода Юлію Іосіфаўну выпусцілі. Але не запалоханай зламанай ахвярай выйшла яна на волю. Слабая жанчына паказала, што здольная змагацца за свой гонар. Яна адмовілася падпісваць прапанаваную ёй паперу, у якой значылася, што яна не мае ніякіх прэтэнзій да следчых органаў. Заявіла, што патрабуе заклікаць да адказнасці следчага, які пад час допытаў брудна і зневажальна ляўся на яе, «абражаючы яе жаночы гонар». Тры ці то чатыры разы следчыя выклікалі Юлію Іосіфаўну, спрабуючы вымагчы патрэбны афіцыйны дакумент. Але яна была

цвёрдай у сваіх патрабаваннях. Яна была з кагорты змагароў, тых, якія працягвалі будаваць тады, калі, здавалася, увесь свет памешаны на разбурэннях.

Юлія Бібіла нарадзілася ў мястэчку Поразава Свіслацкага раёна ў сям'і валаснога пісара Іосіфа Бібілы. Ужо ў падлеткавым узросце яна была апантаная імкненнем да набывання ведаў. Сярод самастойных эмансціпаваных дзяўчат у тых часы модна было паступаць на Бестужаўскія курсы ў Пецярбургу. Юлія таксама скончыла іх. Пасля была рэвалюцыя. Свет, які ведала пакаленне Юліі, перастаў існаваць. Трэба было шукаць сваё месца ў іншым. І дзяўчына ўладкавалася працаваць школьнай настаўніцай у Бабруйску.

Сярод бабруйскай інтэлігенцыі бадай самай яркай асобай у той час быў дваццацішасцігадовы Іосіф Сіманаўскі. Сын мясцовага яўрэя, ён здолеў скончыць славыты Бернскі ўніверсітэт, валодаў рознымі мовамі і чытаў у арыгінале творы як сучасных аўтараў, так і антычных, і сярэднявечных. Яго здольнасці былі ацэненыя па заслугах. Сіманаўскі стаў загадчыкам Бабруйскай гарадской бібліятэкі. Менавіта ён, апантаны ідэяй зрабіць кнігу дастаяннем народных мас, зацікавіў Юлію бібліятэчнай справай. Разам яны спрабавалі арганізаваць пры ёй краязнаўчы аддзел, дзе б захоўваліся беларускамоўныя выданні, а таксама літаратура на іншых мовах пра Беларусь. Разам авалодалі і перайшлі ў быце на беларускую мову. Паміж аднадумцамі ўзнікла сімпатыя. Але аскетызм паслярэвалюцыйнага часу не дазволіў ім стаць больш чым таварышамі. У 1920 годзе, адразу пасля вызвалення Мінска ад белапольскай акупацыі, па даручэнні Сіманаўскага Юлія ездзіла туды ў пошуках літаратуры для краязнаўчага аддзела бібліятэкі. І яна прывезла ў Бабруйск каштоўныя выданні з уласных збораў Янкі Купалы. Тым не менш мара бабруйскіх інтэлігентаў-энтузіястаў не здзейснілася з-за недахопу ў бібліятэкі сродкаў.

Восенню 1921 года ў Мінску адкрылася Універсітэцкая бібліятэка, узначаліць якую быў прызначаны Іосіф Сіманаўскі. Ён запрасіў на працу ў Мінск і Юлію Бібілу. Сіманаўскі меў намер працягваць у Мінску тую справу, якую яны распачалі ў Бабруйску. Адначасова з працай у бібліятэцы Юлія Іосіфаўна ўладкавалася на працу ў школу ў Наркамасветы. Паступіла на этна-лінгвістычнае аддзяленне факультэта грамадскіх навук БДУ, які скончыла ў 1925 годзе.

Адной з першых адказных спраў, даручаных Юліі, была разборка фондаў бібліятэкі Духоўнай семінарыі, адбор каштоўных выданняў для Універсітэцкай бібліятэкі.

У 1922 годзе бібліятэка змяніла статус і стала лічыцца дзяржаўнай. Пры ёй адкрылася Кніжная палата. Пад бібліятэку аддалі гэтак званы Юбілейны дом на вуліцы Захараўскай. У гэтым жа годзе шмат у чым дзякуючы намаганням Юліі ў ёй адкрыўся беларускі аддзел, загадчыцай якога стала Бібіла. Яна адразу ж занялася зборам краязнаўчага і нацыянальнага кніжнага фонду. Збірала звесткі і вяла ўлік кніг, выдадзеных на беларускай мове ў Расіі і па-за яе межамі ў 1835–1916 гадах, і адпаведна кніг, выдадзеных у Беларусі і па-за яе межамі з 1917 года. Пачала працаваць над бібліяграфічнай рэгістрацыяй друку Беларусі «Летапіс беларускага друку». Пры яе садзеянні была складзена першая краязнаўчая бібліяграфічная картатэка ў рэспубліцы. Пры Юліі Бібіле бібліятэкай былі набыты багатыя кнігазборы Я. Карскага, М. Янчука, Я. Коласа, Я. Дылы, якія яна адшуквала па ўсёй краіне.

Вельмі хутка Юлія атрымала ў беларускамоўным літаратурным асяроддзі аўтарытэт падзвіжніцы. На захаванне ёй у аддзел перадалі свае рукапісы Я. Купала, Я. Дыла, М. Грамыка, Я. Лёсік, К. Каганец. Але асветніцтва патрабавала поўнага адрачэння ад асабістага жыцця. Адной бібліятэчнай справай жыла Юлія Іосіфаўна. Толькі пра кнігі

думаў і размаўляў Іосіф Сіманаўскі. Узгадваючы пра тыя гады, вядомы дзеяч культуры Мікола Улашчык пісаў: «Прыходзячы на работу ў 9, а некаторы час у 8 гадзін, я заўсёды заставаў Сіманаўскага на рабоце... І будучы студэнтам, і пасля я часам заходзіў у бібліятэку каля поўначы (бібліятэка працавала да 12 гадзін ночы) ці проста праходзіў паўз яе, і здаецца, ніколі не здаралася, каб у кабінце дырэктара не было святла. Усё яго жыццё, усе думкі былі звязаны з бібліятэкай настолькі, што ён ніколі не хадзіў у тэатр і, пэўна, у кіно».

У 1924 годзе Сіманаўскі быў заклапочаны падрыхтоўкай да ўдзелу ў 2-й Усесаюзнай канферэнцыі па краязнаўству, якая праходзіла ў Маскве. Адназначна вырашылі, што паехаць у сталіцу прадстаўляць беларускую кнігу павінна Юлія Бібіла. Мэтай кніжнай выставы, падрыхтаванай ёю, было паказаць, што «Беларусь – краіна са сваёй складанай гісторыяй і культурай». Выстаўка зацікавіла публіку і атрымала вялікі рэзананс.

А ў лютым 1927 года Юлія Іосіфаўна ладзіла ўжо выставу беларускага друку ў Георгіеўскай зале Крамлёўскага палаца пад час 3-й сесіі ЦВК СССР. Жадаючы пашырыць сувязі бібліятэкі, Бібіла спісалася з украінскімі бібліёграфамі. Зімою 1929–1930 гадоў ездзіла ў Кіеў для азнакалення з працай бібліятэкі АН УССР. Пасля гэтага яе намаганнямі было арганізавана сацыялістычнае спаборніцтва паміж гэтай бібліятэкай і Беларускай дзяржаўнай.

Але набліжаліся цяжкія часы. 1937 год стаўся драматычным для Юліі Іосіфаўны. Быў пераведзены ўзначальваць Навуковую медыцынскую бібліятэку Беларусі Сіманаўскі. Арыштавалі некалькіх супрацоўнікаў. Летам 1937 года была вызвалена з пасады загадчыцы беларускага аддзела Беларускай дзяржаўнай бібліятэкі па падазрэнні ў нацыяналізме сама Бібіла. З дапамогай Міколы Улашчыка яна пераехала ў Саратаў, дзе ўладкавалася ў фундаментальную бібліятэку Саратаўскага ўніверсітэта. У жніўні 1938 года хваля рэпрэсій дакацілася і сюды. Але пік жорсткіх пакаранняў ужо прайшоў. І хаця навалніца разразілася і над галавой Юліі Іосіфаўны, яна здолела выйсці з засценкаў НКВС жывой і нават аднавіцца на ранейшую працу ў бібліятэцы Саратаўскага ўніверсітэта, дзе з часам стала займаць пасаду галоўнага бібліёграфа.

Сіманаўскі таксама здолеў перажыць цяжкія часы рэпрэсій. Напрыканцы вайны ён вярнуўся на пасаду дырэктара Дзяржаўнай бібліятэкі. У 1957 годзе яму было нададзена званне заслужанага дзеяча культуры Беларусі. А праз два гады вярнулася ў Мінск Юлія Іосіфаўна. Па просьбе таварыша і паплечніка яна напісала ўспаміны: «Дзяржаўная бібліятэка (БССР імя У. І. Леніна) у 1920–1930-я гады. Беларускі аддзел бібліятэкі», «Беларуска-украінскія сувязі 1920–1930 гг.», «Другая Усесаюзная канферэнцыя па краязнаўству ў Маскве». Яны захоўваюцца ў рукапісным фондзе Беларускай дзяржаўнай бібліятэкі – на жаль, не выдадзеныя і дагэтуль. У 1961 годзе сямідзесяцігадовы Іосіф Бенцыянавіч Сіманаўскі пакінуў пасаду дырэктара бібліятэкі. У 1967 годзе яго не стала. Юлія Іосіфаўна Бібіла перажыла яго на сем гадоў.